

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 21, Sayı: 2, Sayfa: 26-38, ELAZIĞ-2011

TURGUT UYAR'IN ŞİİRLERİNDE MODERN İNSANIN YALNIZLIĞI VE SONSUZLUK ÖZLEMİ

The Loneliness and Longing For Eternity Of Modern Human In Poems of Turgut Uyar

Beyhan KANTER*

ÖZET

Kentleşmenin ve modern yaşam standartlarının bireyin üzerinde kurduğu baskıyı şiirlerinde yansıtan Turgut Uyar, kent yaşamını değersizleştirirken köy yaşamını ve doğayı yüceltir. Modern yaşamın tüketim kalıpları içinde yalnızlaşan ve kendisini baskı altında hisseden birey, aynı zamanda sonsuzluk özlemi içindedir. Bu özlem ve hayal, bireyi bir nebze de olsa içsel bir huzurun eşiğine getirmektedir. Turgut Uyar da şiirlerinde, kent yaşamının yapaylaştırdığı bireyin huzursuzluklarını ve bunaltılarını yansıtır. Biz bu çalışmada Turgut Uyar'ın şiirlerinde kent yaşamıyla mücadele halinde olan bireyin yalnızlığını ve sonsuzluk özlemini tahlil edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Kent, köy, tabiat, modernizm, sonsuzluk, yalnızlık.

ABSTRACT

Having reflected the effects of urbanization and modern life standards oppressed the individual in his poems, Turgut Uyar exalts rural life and nature while he trivializes urban life. Individual who becomes lonely and feels under pressure in the consumption values of modern life, also longs for eternity. This longing and dream takes the individual a bit to the threshold of clear conscience. In this study, we will analyze individual's loneliness and his longing for eternity during his struggle with the urban life in Turgut Uyar's poems.

Key Words: Urban, village, nature, modernism, eternity, loneliness.

GİRİŞ

Dış dünyayla uyumsuzluk yaşayan modern bireyin kendini gerçekleştirme sürecinde değişime bağlı yaşadığı sorunlar, dünya algısına ve insanlarla ilişkilerine yansıdığı gibi bireyi huzursuz ve tedirgin bir ruh halinin eşiğine getirir. Zira “modernleşmenin, bir toplumun başlıca tüm alanlarında süreklilik arz eden değişimlere yol açması, çeşitli gruplar arasında, toplumsal sorunların, anlaşmazlıkların ve çatışmaların süregiden ilerleyişini, başkaldırı hareketlerini ve değişime direnişle birlikte düzensizlik ve bozulma süreçlerini de zorunlulukla içermesi anlamına gelir” (Eisenstadt,

* Yrd.Doç.Dr. Mardin Artuklu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, beyhankanter@gmail.com

2007:39). Toplumsal bozulma ve başkaldırı da öncelikle uyumsuzlukla baş edemeyen bireyin iç dünyasında kırılmalar şeklinde baş gösterir. Turgut Uyar'ın şiirlerinde de mekanikleşen yaşamın oluşturduğu çelişkilerle boğuşan modern insanın bizatihi kendisi vardır. Yaşam ve insanı bütünleyen unsurların modernleşmenin getirdiği dayatmalarla birleşmesiyle ruhunun tüketildiği hissine kapılan insan acımasız gerçeklerle yüzleşir. Bu durum Turgut Uyar'a göre, aynı zamanda kendini yitiren insanın bunaltılarıyla ilintilidir. Nitekim Turgut Uyar'ın şiirlerinde moderniteyle kır yaşamının dualitesi, insanın zaaflarına yenilgisi ekseninde yansıtılır. Kent yaşamının dayatmalarıyla engellenmesini moderniteyle ilişkilendiren şairin dünyasında bir çelişkiler yumağı oluşmuştur. Şair, zaman ve mekânla kuşatılan insanın sıradanlaşma kaygısı yaşarken bir taraftan da yaşamına alışmasını, duyarsızlaşmasını ve acıyla bütünlenmesini insanoğlunun kötülüğe olan yatkınlığına bağlamaktadır. Özellikle acıyla çepeçevre sarılmak ve zaman sorunsalıyla sıradanlaşma kaygısı, insanın mutsuzluğu alışkanlık haline getirerek duyarsızlaşmasının bir sonucudur. Bu tepkisizlik de aynı zamanda modern insanda ruhsal bir sıkıntıya dönüşmektedir.

Modern Kent İnsanın Sonsuzluk Özlemi

Sıradan insandan üst insana kendini gerçekleştirme sorunsalı, Turgut Uyar'ın şiirlerinde kent yaşamının görüntüsü/dayatmaları ile bir paralellik gösterir. İnsanın kent yaşamı içinde düştüğü açmazlar, çirkinliklerin temsil edildiği bir yaşamın ihtiraslarının yansımasıdır. Bu anlamda Turgut Uyar, şiirlerinde bu çirkinlikler dünyasını resmetmektedir. Özellikle "Dünyanın En Güzel Arabistanı"ndaki şiirlerde "taşranın yerini büyük kentler, doğanın yerini teknolojiyle bozulan ruhsuz ve biçimsiz soğuk evler, 'kankentler', kirli sokaklar, dingin, sade, yoksul ama kanaatkâr taşra insanının yerini ise, her yönden kuşatılmış, bunalmış kentli bireyler ve kalabalıklar almıştır. Bu şiirlere, büyük kentin karmaşası, yapay, kirli ilişkileri ve bunaltıcı havası içinde şoka uğramış, şaşırılmış, sıkılmış, bunalmış bir bireyin 'yaralı bilinci' egemendir"(Karaca, 2005:103). Zira modern yaşamın dayatmalarıyla kendi ve öteki arasında bir mesafe oluşturmak zorunda kalan insan, bunaltının desteklediği/beslediği bir ruh hali ile başkalaşır. Bu karmaşanın yol açtığı tedirginlik, aynı zamanda düzenin oluşturduğu ruhsal bir sömürüdür. Böyle bir ruh yanılması içinde şair, kimi zaman huzuru çocukluğuna ya da sonsuzluğa sığınarak yeni bir yaşam hayal etmek ya da yaşamını yeniden kurmak çabasında bulur. Zaman zaman geçmişinin huzur dolu günlerine sığınan şair, çocukluğundan/geçmişinden şikâyetçi değildir. "*Benim de kötü geçmedi çocukluğum*"(s.37) mısraları bu durumun göstergesidir. Şairin mutlu çocukluk günlerinde Anadolu sevgisi hâkimdir. Özellikle köy sevgisi ve köye özlem, "O Köy Yine Kendi Rüyasındadır"(s.38) şiirinde açıkça görülmektedir. Zira köy yaşamı, doğayla birebir kurulan özgür ve dolaysız ilişkileri imler. Bu düşünüş tarzında, şairin köy yaşamını deneyimlemiş olmasının izleri görülür. Turgut Uyar'a göre köy yaşamı, bütün tenhâlığına rağmen modern yaşamın göstermelik

estetiğinden uzaktır. Köyler, yağmurlarla ıslanan güzel günleri barındıran masal diyarlardır.

“neş’elerim geride kaldı eski günlerde,

Güzel günlerim vardı yağmurlarla ıslanan,

O doğduğum diyarda, o kuru ıssız yerde

Petrol değil masaldı lambalarda yanan

Neş’elerim geride kaldı eski günlerde”(s.15)

Geçmiş günlerinin izini süren Turgut Uyar, tabiata özlemini köy yaşantısıyla birleştirirken aynı zamanda özgürlüğe/sonsuzluğa da kavuşma arzusundadır. Bu bağlamda ‘Türkiyem’in belirleyici motifi yolculuk isteğidir; özne, “Turnasının” peşine takılıp Anadolu’yu bir uçtan öbürüne dolaşmak ister”(Koçak, 2011:47). Bu yolculukta yardımcı ve destekçisi turnadır. Özellikle turnayla özdeşleşme ve kendisini turnayla aynileştirme arzusu, sonsuza uçma/kanatlanma isteğinin bir yansımasıdır. Bu, aynı zamanda yollarda özgürleşmeyle bir arada sunulur. Değişen yaşam koşullarıyla çevrenin birdenbire farklılaşması şairi kaçış psikozunun etkisi altına almıştır. Yol, bu anlamda şairi toplumsal rollerinden kurtaran bir sonsuzluk metaforudur.

“Otursam da sabahlara kadar ağlasam

Yollar geçiyor içimden yollar, uzak yakın

Ah, doyamadım daha, doyamadım doyamadım

Aman turnam, aman bu düş olmasın sakın(s.41)

Turna, şairi sonsuzluğa uçuracak ve tüketim kalıplarını görmezden gelmesini sağlayacak sembolik bir araçtır. Şairin yolları arzulaması, bulunduğu yerden kaçmak istemesini ve körelmiş duygularını yeniden kazanma çabasını yansıtır. Zira eşyalaşan bir dünyanın ağırlığı altında ezilen birey, kaybettiği benliğini bulmak için kendisini menzile götürecek yollara muhtaçtır. “Bana yollardan bahsedin artık/Büyüsün yalnızlığım”(s.77) diyen şair için artık tek gerçek yollardır. Bu yolları aşmasını sağlayacak olan ise turnadır. “Aman turnam telin teleğün olayım/Beni kaçır, beni götür bırakma”(s.41) mısraları menzile ulaşarak teskin olmak isteyen şairin bedbin yakarışlarının göstergesidir. Özlem

duyduğu geçmişini kutsayan şair, turnayı bırakmayacağını dile getirerek onun sayesinde geçmişiyile bütünlediği sonsuza varmayı amaçlar.

“Ne denmişse yalan hayat için,

İşte o, yaşandığı gibi sokaklarda.

Cümle geçmişimi aziz bileceğim

Turnam bir gün bırakmayacağım seni

Yaşamak ve sevmek için ardarda,

Ömrüm oldukça peşinden geleceğim”(s.43)

Sonsuzluk özlemiyle kendisini acımasız bir oyunun kenara itilen figüranı olarak gören Turgut Uyar'ın şiirinde kendisini unutulmuş olarak gören bireyin yaşamdan memnuniyetsizliğini yollara karışarak giderme gayreti ve rüzgârla bir savaş içine girmesi, mekânı sorgulamasının bir sonucu olarak karşımıza çıkar. “*Bir gün, belli olmaz, bir bakarsın Turnam/Şu kuru başımı alıp ben de giderim*”(s.49) mısraıyla gidiş arzusunu dile getiren şair, kendi gerçeğini arayacağı bir yolculuğun hayalini kurar. Zira kent yaşamının yapaylığı ve makinenin insan yaşamına tahakkümü, kır yaşamından kent yaşamına zorunlu bir geçiş yapan bireyin kendisine yabancılaşmasıyla sonuçlanır. Bu çatışma, beklentilerin gerçekleşmemesi ve gerçeğin acıtan yönüyle karşılaşmayla belirginlik kazanır. Artık makineleşen sadece mekân değil, aynı zamanda bireyin kendisidir. Öyle ki, yenilgi artık kente mahkûm edilen modern insanın kaçamadığı kaderidir. Kötülük fenomeni ve mutsuzluk da kent ortamında sosyal yaşamın sıkıntılarıyla iç içedir. Bu da baştan bir kabullenışı beraberinde getirmesine rağmen bireyi uyumsuzluk sorunuyla yüzleştirir. Bunun çatışmasını derinden hissederek Uyar, gerçek âlemden uzaklaşmanın ve varoluşunu tamamlayacağı ütöpik mekanların hayalini kurar. Bu hayal, dış dünya ile mücadele gücünden yoksun bireyin kendisini gerçeklerden soyutlamasını ve sonsuzluğa sığınmak arzusunu doğurur. Ancak sonsuzluk arzusu, Uyar'ın şiirinde zaman zaman isyan niteliği taşır. Onun şiirlerindeki isyan, sadece kent yaşamına değil aynı zamanda modernitenin hızlandırmasıyla akıp giden zamandır. Özellikle “Geyikli Gece” şiirinde bu iki unsur yan yana görülür.

“Geyikli geceyi hep bilmelisiniz

Yeşil ve yabani uzak ormanlarda

Güneşin asfalt sonlarında batmasıyla ağırdan

Hepimizi vakitten kurtaracak”(s.111)

Geyikli gece, insanları kent yaşamından ve akıp giden zamandan kurtaracak muhayyel bir mekândır. Zira kent yaşamında “hep denetlenen, kısıtlanan, çevrelenen, biçimsizlikten özel çaba ve güçlerle çekilip alınarak biçimlendirilen”(Bauman, 2003:16) insan, eşya tarafından köleleştirilmekten kurtulma arzusundadır. Bu anlamda geyikli gece, bir insanın kendini yeniden kurgulayacağı beklenen/özlenen bir yerdir. Bu şiirin önemli bir özelliği, “Geyikli gecenin, zıddı olan şehir medeniyeti ile beraber ele alınmasıdır. Şairin arzu ettiği, “Göge Bakma Durağı”nda olduğu gibi şehirden, insanlardan kaçmak, “Geyikli gece”ye yani kadına ve tabiata sığınmaktır”(Kaplan, 1990:279). Zira her şeyin bir zamana göre ayarlandığı ve dakikalara bölündüğü kent yaşamında birey, zamanın hızı karşısında kötürümleşir. Beton duvarların hızla arttığı bir ortamda kendini ifade etme gücünü bulamayan birey, “geyikli gecede” özgürlüğünü sınırsızca ve kaygısızca yaşayacaktır. Şaire göre, “Geyikli geceyi” bulmadan önce insanlarda korkunun kuşattığı bir ruh hali hâkimdir. Oysa bir kurtarıcı niteliğine büründürülen “Geyikli gece”, gladyatörlerden, dişlilerden ve büyük şehirlerden gizlenerek ya da onlarla dövüşülerek kurtarılmış ütöpk bir yerdir. Geyikli gecenin yanı yöresi neonlarla, teorilerle ışıtlamayacak kadar açık ve aydınlıktır. Orada umut ve gizem hâkim unsurdur. Yaşama karşı duruşun ve sembolik işkencelerin olmadığı bir mekânı sembolize eden “geyikli gece”, insanların itilip kakılmadığı ve onları huzurla besleyen, koruyan تنها bir yerdir. Orada güneş, asfalt sonlarında batmayacak kadar özgürdür. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; “Geyikli gece dünyası geyik ve gece ile ilintili orman, av, at, kayalar, ateş, ay ışığı, gökyüzü, şarap, aşk ve şehvet gibi öğelerle örtölen bir hayal bir bilinçaltı dünyasıdır(Cöntürk, 2006:239). Bu bilinçaltı dünyası, umut kadar umutsuzluğu da barındırmaktadır:

“Halbuki korkulacak bir şey yoktu ortalıkta

Her şey naylondandı o kadar

Ve ölünce beş on bin birden ölüyorduk güneşe karşı.

Ama geyikli geceyi bulmadan önce

Hepimiz çocuklar gibi korkuyorduk”(s.111)

Yukarıda da değindiğimiz gibi “Geyikli gece” kent yaşamının kirlerinden uzak bir arınma merkezidir. Turgut Uyar, “Göğe Bakma Durağı” şiirinde “*dönmeyeceğimiz bir yer beğen başka türlü sü güç*” mısra ile yine sonsuzluğa yönelme isteğini yansıtır. Kadın, şairin sonsuzluk yolculuğunda kendisine eşlik etmesini istediği yalnızlığını bölüşeceği, huzurunu paylaşacağı kişidir. Gökyüzüne özlemin anlatıldığı bu şiir, “bir kaçış şiiridir. Yeryüzünden, şehirlerden, insanlardan kaçış, kadına ve aşka sığınış onu adeta Tanrı yerine koyuş şiiridir” (Kaplan, 1990:276). Çünkü her şeyin naylonlaşarak özünü yitirdiği bir dünyada şair, kadın ve aşk sayesinde kendisini doğal bir sonsuzluk evreninin içinde hissetme gücünü bulur.

Modern İnsanın Yalnızlığı

Modern yaşamın bireyi yalnızlaştırması kaçınılmaz bir olgudur. Öyle ki artık “yalnızlık, epizodik bir talihsizlikten çıkıp standart bir duruma”(Bauman, 2003:155) dönüşmüştür. Bu bağlamda şair, “yaşama işinin çekip çevrildiği ve benliğin, yaşamına anlam katabilmek için uyum sağlamak zorunda olduğu” (Bauman, 2003:155) yalnızlık olgusuyla başa çıkabilmek için sevgilisiyle birlikte göğe bakmayı arzular. Çünkü “insan yaşamı, *dar anlamıyla* başkasına aktarılamaz olmasından ötürü özünde yalnızlık’tır, kökten yalnızlık”(Gasset, 1999:60).Bu anlamda, Turgut Uyar için kökten yalnızlıktan kurtulmanın yolu, sevgilisiyle birlikte yeryüzünden uzaklaşmaktır:

“Senin bu ellerinde ne var göğe bakalım

Tuttukça güçleniyorum, kalabalık oluyorum”(s.133)

Yaşam, zaman, mekân sorunsalları ekseninde dönüştüğü yeni/kollektif kimliklerin çelişkileriyle günah-sevap arasında gidış gelişler yaşayan modern insanın yalnızlığından kurtulmasının yolu, huzuru barındıran sonsuz bir mekâna kaçıştıdır. Modernitenin yıkıp yok ettiği doğal mekânın kente dönüşmesi, bu kaotik ortama sıkışan insanın alınyazısıdır. Bu alınyazısının dayatmalarından birisi de ötekileşmedir. Ötekileşme modern bireyi “sersemletmekte, körleştirmekte, bir uyurgezer telaşıyla, makine gibi harekete zorlamakta”dır(Gasset, 1999:32). Maddenin temsil edildiği ve görünürlük kazandığı bu ötekileşmiş ortamda, Turgut Uyar, sadece kendisi için değil aynı zamanda bütün toplum için endişelenir. Zira artık yalnızlık, bütün yaşam alanlarına özellikle de bireyin içine işleyen ve içini kemiren bir kurda dönüşür. İnsanların yalıtılmış bir yaşam sürdürmeleri ve sadece kendilerine ait bir kaderi yaşadıklarını düşünmeleri de Turgut Uyar’ın yalnızlığını hatırlatıcı bir olgudur. Yalnızlığının çekilmezliğinden şikâyet eden şair, her insanın kaderinde ayrı ayrı yaşamayı arzular. Çünkü ona göre, “*yalnızlık sade şurda burada değil/ Düşüncede, hatıradı ve dilekte/Hangi taşı kaldırısan,nerde “of” çeksen/Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte*”(s.21)dir.

İnsanın dünyada unutulmuşluğu/fırlatılmışlığı düşüncesi varoluşçuluk felsefesinin bir paradigmasıdır. Sosyal normların dayatmalarından dolayı bireyin özgürlüğünün elinden alınmasını sosyal ve ahlaki kadere dayandıran Turgut Uyar, bu olguyu kabullenememe ve yaşamın anlamsızlığının tedirginliğiyle karşımıza çıkmaktadır. “*Bir şey değil benim unutulmuşluğum/Ben gün gördüm vaktile yeterince*”(s.46) mısralarıyla dünyadaki unutulmuşluğunu dile getiren şairin uyumsuz ruhu, gerçekte özgür olmadığını farkına varır.

“Belki bir kuruntudur yaralayan kalbimi

Her insan bir uyumsuzluktur ölü olmadıkça”

Bu yüzleşmenin ortaya çıkmasında ve uyumsuzluğun doğurduğu yalnızlık hissinde modern yaşamla birlikte yayılan teknolojinin yıkıp/yok ediciliği ve insanı etkisiz hale getirerek makineleri etkin güç durumuna sokmasının etkisi sezilir. Bu bağlamda şair, içine sindiremediği kent yaşamını değersizleştirirken kır yaşamını yücelterek kutsallaştırır. Köy ve köyün merkezleştiği şiirlerde, yapaylığın karşısını doğallık almıştır. Çünkü eşya yığınları arasında süslü bir bedensel görüntü kazandırılmaya çalışılan kentler, samimi ve yalın bir güzellikten yoksunlukları nedeniyle insanları sürekli tehdit altında bırakan yapay yaşam alanlarıdır. “Acının Coğrafyası” şiirinde, “*kente kapandık kaldık tutanaklarla belli*” (s.425) mısrayla, kentin birey üzerinde kurduğu baskıyı dile getiren şair için her köşe acıyı ve yalnızlığı doğuran bir tuzaktır.

“Büyük Ev Ablukada” şiirinde ise kent, insanı abluka altına alan bir hapisane, kentte yaşayanlar ise ihtiraslarına esir düşmüş modern tutuklulardır. Çünkü “insanların çoğu olmayı beklediği *o kendi kendisi*’ne durmadan ihanet eder”(Gasset, 1999:40). Nitekim “*Bakin bu şehri ben kurdum ben büyüttüm ama sevemedim*”(s.186) mısraında, kendi kurduğu kent yaşamında kendisini abluka altına alan bireyin pişmanlığı sezilir. Zira modern kent yaşamındaki “birey her yerde kuşatılmış, engellenmiş, kısıtlanmıştır: *İşlikte, siyasette hatta aşkta.*”(Oktay, 2008:263). Böyle bir yaşama alışan bireyler, düzeni olduğu gibi kabullenerek kendi farkındalıklarından uzaklaşmışlardır. Modern kent yaşamının dayattığı toplumsal kimlikleri yadsıyan birey bunaltıya maruz kalır. Çünkü toplumsal kimlikler, “çoğunlukla hayali bir “öteki”yle karşıtlık içinde üç öğeyi, zaman, mekan ve belleği bir araya getiren belirli duygu yapılarından, hayali cemaatlerden ortaya çıkmaktadır”(Urry, 1999:227).Böyle bir düzenin oluşturduğu “kimlik mekanlarıyla” uzlaşma gitmeyerek uyumsuzluğunun farkına varan Turgut Uyar’da yabancılaşmanın getirdiği bir başkaldırı sezilir. Modernleşmenin dayattığı mutsuzlukla şair, içe kapanır ve toplumdan kopar. Bu yeni yaşam biçiminin nimetleri onu memnun etmez. Zira artık şehir çocukları, büyüemeyen, sevmeyi bilmeyen, kanını dev makinelerin gıdası etmek zorunda kalan robotlardır. Sürü sürü mutsuz alışkanlıklar kazanan robot bireyin

makinelere yaşamasının tutkuya dönüşmesi, şairin sorunsallaştırdığı meselelerden biridir. Çünkü “birey, gücü ve büyüklüğüyle ona bir yetersizlik duygusu veren büyük, anlaşılmaz, insanlıkdışı makinalarla karşı karşıya kalır”(Fischer, 2010: 82).

“Sen,

Bir şehir çocuğuymuşsun,

Dev makinelerin gıdası olmuş kanın.

Büyüyememişsin

Sevememişsin.

Son merdane hücumunda manganın ,

Şehit olmuşsun”(s.27)

“İnsanın doğayı boyunduruk altına almak çabalarının tarihi, insanın insanı boyunduruk altına almasının da tarihidir” (Horkheimer, 2008: 128). Böyle bir tahakküm altındaki insan, dev makinelerin gıdası durumuna indirildiği gibi ruhsal özünü yitirerek mekanikleşmiş ve modern yaşam örüntüleri arasında figürleşmiştir. Modernizmin değişkenliğinin baskısı altında ezilen birey, yalnızlığını giderememenin ve üstesinden gelemediği ruhsal çöküntülerinin sancısıyla çırpınır. Çünkü üretimi kolaylaştıran modern yaşam, aynı zamanda bir tehdittir. Bu anlamda tabiatla bütünleşme şair için adeta çaresizlikten ve umutsuzluktan bir kurtuluş ümididir. Geçmişinden bildiği ve daha önce deneyimlediği bir yaşamın hayalini kurmak bu noktada “modern endüstriyel iş yaşamının insanoğlunu sıkıcı ve yeknesak bir çalışma disiplini altına sokan alçaltıcı sonuçlarını”(Giddens, 1998:17) yok saymak için bir araçtır. Çocukluğunu geçirdiği köy yaşamından ödünçlediği görüntüleri, kent yaşamının ruhu yağmalayan beton duvarlarına karşı kutsayan şair, böylelikle aynı zamanda merkezden/otoriteden de uzaklaşacaktır. Uzaklaşma temayülü, içinde yaşadığı düzene/topluma karşı aykırılığın yol açtığı çatışmadan doğmaktadır. Şaire göre, ruhun sadece eşyalar tarafından değil aynı zamanda kodları belirlenmiş bir düzen tarafından ele geçirilmesi, modern insanın önüne geçemediği bir durumdur.

“zamanı ölçen makinalarla

tuzu ve üzüm kütüklerini ölçtüler

ve insanı

çocukları ve tüfekleri

şiş karınlı çocukları ve gürbüz tüfekleri”(s.254)

Modernitenin dayatmaları tarafından ele geçirilmeyi kabullenemeyen şair, kendisini başkalaştırmaya/yalnızlaştırmaya çalışsan her şeye karşı bir reddediş içindedir. Bu reddediş, statik değil dinamiktir. Zira zamanın hızına ve modernizmin değişkenliğine yetişemeyen birey, dar bir çerçevenin içinden sıyrılmak için başkaldırı içeren bir tepki gösterir. Olumsuzladığı yaşam kalıplarına karşı tepkisini yansıtamadığında ise “çilecilik”e bürünür. Böyle bir yaşamın içindeki birey, asılı kalmak yazgısını kabullenemediği zaman güçsüzlüğünü sindirerek fatalist bir yaşam tarzını benimser. Çünkü “doğrudan doğruya kendi varlığının dünyadaki temel bulmazlığı ve evrenin kendi dışındaki devinimi, bu yalnızlık duygusuna daha trajik bir nitelik kazandırmaktadır”(Özcan, 2005:158). Önceden kurgulanmış ve mekanikleşmiş trajik bir yaşamın çelişkileri, şairi kadere karşı zorunlu bir teslimiyetin eşliğine getirir:

“işte ben böyle bildiğin gibi:

Kaderi öpüp başıma komuşum.

Gülüşüm, oturuşum, konuşuşum,

Belli efendim, besbelli

Yaşamaktan soğumuşum”(s.60)

Şairin yaşamaktan soğuması, yaşamla ilişkisinde belli unsurların hâkim olmasından kaynaklanır. Zamanın bencilleşmesi ve vurdumduymazlığı ile birey, aldanışlar silsilesinin içinde bulur kendini. Bu aldanışlar ve ihtirasların da artmasıyla sınırları zorlayan ancak zorladığı kapılardan geçemeyen birey, çözümsüz soru(n)larla baş başa kalır. Nitekim yalnızlığın egemenliği, tüketilen zamanla dengelenir. Bütün bu durumları keşfeden şair, zamanın yakalanamazlığını sorgularken kendini aşamadığı gibi adeta bir girdapta boğulur. Bunda iki yönlü olan modernliğin yok ediciliği ve her yeniliğin eskiyi gömmesi etkin unsurdur.

Bir şehir yalnızlığının çekilmezliğini duyumsayan Turgut Uyar, “Uzak Kaderler” şiirinde de içinde bulunduğu, boğulduğu yalnızlık girdabından kurtulmak için verdiği mücadeleyi anlatır. “*Neon lambaları büsbütün karartır gecemizi*” mısraıyla geceyi karartan sahtelikleri dile getiren şair, bir gün başını alıp gitmenin hayalini kurar. Bu

şiiirde, yaşam kaygıları arasındaki yalnızlıktan kurtulmak isteyen bireyin çaresizlik içindeki ümitsiz arayışları hâkim unsurdur. Yalnızlığı kuşanan mutsuz öznenin selameti, kalbini ve ruhunu uyuşturacak bir sahil meyhanesindedir:

“kendi kendine çekilmez oluyor ömrüm

Her insanın ayrı ayrı yaşayabilsem kaderinde

Diyarı gurbette kanlı bir aşk

Bahtsız bir çocukluk uzak köylerin birinde

En uzak beyazlar,

En yakın ikindilerde, duygulu

Ve bir sahil meyhanesinde bir akşam

İçip içip ağlasam”(s.69)

Modern yaşamın kaygıları içinde sadece kalabalıklaşan insan yığınları arasında değil, aynı zamanda nesnelere arasında da bunalan şairin beklentileri de yitip gitmeye yüz tutmuştur. Zira zaman ve birey arasındaki dinamik ilişkinin neticesinde her şey hız kazanmıştır. Zamanın ve yaşam biçimlerinin mekanikleşmesiyle, “mekânın “görünür biçimi”, onun doğasını belirleyen uzaklaşmış ilişkileri örtetek saklar”(Giddens, 1998:26). Bu bağlamda şaire göre birey, kendi yaşamının hızına yetişemediği gibi makineleşen dünyaya da tam anlamıyla bir uyum sağlayamaz ve devleşen kentler içinde kendisini ufaklık hissederek.

“ufaklığımdan korkuyorum yaşarken;

Bu vitrinler, asfaltlar, mazot kokuları

Gemiler buğday alır, demir boşaltır,

Bulutlar tedirgin, kadınlar güzel

Gecemi sen ısıt karpit lambası

Gelmiş geçmiş aşkların saçağından”(s.67)

Doğayla aracısız iletişim kurmak isteyen ve eskiye özlem duyan şair, vitrinlerin göz kamaştırıcı çekicilikleri ve neon lambalarının geceleri alabildiğine aydınlatmasıyla mutlu olmaz. Modernliğin yeniden üretim amacıyla doğal mekanları tahrip etmesi, şairin kabullenemediği bir durumdur. Birey, artık zorunlu olarak doğadan koparılmış, modern hapishanelerde yaşamaya mahkûm edilmiş ve zamanın zincirleriyle prangalanmıştır. Kent yaşamında tarım toplumunun yerini artık makineler almıştır. Oysa şaire göre, bütün bu yaşananlara uzak kalan ve dokusunu koruma savaşı veren Anadolu, saatlerle kurgulanmış bir zaman diliminden bağımsız bir biçimde baharı hisstemektedir.

“Şimdi katar katar trenler Anadolu’da

Bahardan bahara dolaşmaktadır”(s.87)

Gündelik yaşamın belirlediği koşullarda yaşamak zorunluluğu, şairi mutsuzlaştırdığı gibi neon lambalarının sahte aydınlatıcılığı da sancı ve sevgi ekseninde bir ikilem oluşturur şairin yüreğinde. Görünür aydınlıklar aslında geceyi kararttığı gibi çirkinlikleri de sahte ışıklarla ortaya çıkaran sembolik işaretlerdir. Bu işaretler, gerçek sevgileri bireyden uzaklaştırır.

“Asır yirminci asırdır, amenna

Bir yanımda sevgilerim, bir yanımda sancım

Neon lambaları büsbütün karartır gecemizi

Uzaklar daha uzaklaşır

Bir define çıkarır gibi kayalardan, Âdemden beri

Sımsıcak sevgilere muhtacım”(s.69)

Yirminci asrı kabullenmek zorunda olduğu bilincine varan ama zaman zaman bu asrın dışına çıkmak isteyen şair, yalnızlığını ortadan kaldıracak sevgilere muhtaçtır. İnsanların birbirlerine karşı kayıtsızlığı ve eşyaya endeksli bir yaşamı içselleştirmeleri aslında yaşamı anlamadaki yanılgılarının göstergesidir. Kendisini göz ardı ederek eşyanın baskın gücüyle varlığını kanıtlama çabasındaki modern insan, bu anlamda insanlarla değil eşyalarla kurduğu ilişkiler nispetinde varlığını görünür kılar. Sevgilerini büyütme isteyen şair, bir taraftan da gündelik ilişkiler arasında yaşamsal sancılar içindedir. Bu tür sahte ilişkiler şairin yalnızlığını büyütür. “*Ben zaten bu dünyada tek basmayım, hey/ Bir sevdalı gönül bütün varım*” diyen şairin yalnızlığını tetikleyen unsur, mutsuz yaşamıdır.

Zira artık sevgileri bulmak, insanın dünyaya indirildiği günden itibaren arzuladığı definelere sahip olması kadar güçleşmiştir.

“yalnızlığım sığmadı kente

Çünkü dağlara alıştı bana alıştı

Birden evlere sokaklara çarptı

Büzüldü çirkinleşti kavrıldı

Çünkü kentlerin yalnızlığı korkaktır”(s.167)

Yukarıdaki dizelerde Turgut Uyar, kent yaşamıyla uyumsuzluğunu kentin çirkin görüntüleriyle özdeşleştirerek kent yaşamının dışında kalan özgür yalnızlığını yüceltir. Şair, kendi yalnızlığından vazgeçmekten ziyade, yalnızlığının kentin yapaylığıyla çirkinleştiği kanısındadır. Bireyin yalnızlığını üreten kent olmasa dahi yalnızlığını çirkinleştiren bir bedeldir kent. Bunda kentlerin fiziksel ortamlarının ve bireyi kısıp altına alan baskınlıklarının etkisi sezilir. Kent insanının maruz kaldığı kaygılar ve korkular, yalnızlık kaynaklıdır. Modern kent yaşamında, eşyanın durmak bilmeyen saldırıları bireyin ruhuna sızar. Bu saldırıların kaçınılmazlığı neticesinde gündelik yaşam şair için bir kâbusa dönüşür. Zira “günlük deneyim, rengini ve kendiliğindenliğini yalnızca bürokrasinin “çelik sağlamlığındaki” kafesinin sınırları içinde sürdürür”(Giddens, 1998:133). Turgut Uyar, bu durumu, Akçaburgazlı Yekta'nın belediye başkanlığını anlattığı şiirinde dile getirir. Nitekim Akçaburgazlı Yekta'nın belediye başkanırken gökyüzü görünmediği için binaları yıktırması, gökyüzüne özgürlüğe duyulan özlemin ve modern mekânın yadsınmasının belirtisidir. Bu bağlamda şaire göre, göğün dinginliğinin ve huzur vericiliğinin binaların çatıları tarafından engellenmesi aynı zamanda insan yaşamının da abluka altına alınmasıdır.

SONUÇ

“Turgut Uyar, 1950'li yıllardaki toplumsal değişmeyi, kentleşme ve kapitalistleşmenin insan ruhunda yarattığı bunalımı, doğadan ve geleneksel yaşam biçiminden kopuşun şokunu, kent insanının yalnızlığını çarpıcı biçimde dile getirir”(Karaca, 2005:196). Turgut Uyar'ın şiirinde kent yaşamının yuttuğu bireyin nesnel dünyasının kargaşası içinde baş edemediği acılarının yansımaları görülür. Şair, bu olguları iyilik, kötülük, sevap, günah, ayıplanma, kınama gibi normlar aracılığıyla anlatır. Ruhsal krize neden olan kent yaşamı ve kent yaşamının bireye dayattığı unsurlar

bu anlamda hor görülür. Çünkü bir çemberin içine hapsedilen birey, farkında olmadan bu dar yaşam alanını içselleştirmiştir. Turgut Uyar, kent yaşamının sadece eşyalarla çepeçevre sarılan yönünden değil aynı zamanda bürokratik yönlerinden de şikâyetçidir. Şiirlerinde sonsuz bir mekânda sonsuzlaşma arzusu içinde olan şair, yalnızlık üreten kent yaşamından sıyrılarak ütöpik mekanlarda kurgulayacağı mutluluğun ve huzurun izini sürer. Çünkü Turgut Uyar şiirindeki “insan yeryüzünden hoşnut değildir, onu eylemiyle değiştirmeye karar verir, ama onu değiştirirken kendisi de değişir”(İnce, 2010:88).

Turgut Uyar'ın şiirlerinde yaşam mücadelesi veren insanın kendi olamaması, sosyal denetim mekanizmalarının ve mekanikleşen dünyanın dayatmaları bağlamında ele alınır. Şair, insanın kendi seçtiği bir özgürlüğü ve kendi adına tükettiği bir yaşamı inşa etmesini başkaldırının kutsallaştırılmasına bağlar. İnsanın kendi ürettiği bir yalnızlığa mahkûm olmasını toplumsal yaşamın bunaltılarıyla ilintilendirerek ele alan Turgut Uyar, sığınılacak mekânların ve kurtarıcı duyguların izini sürer. Bu noktada da Uyar şiirinde modern insanın yalnızlığı ve sonsuzluk özlemi, dış dünyanın düzenine ve yaptırımlarına karşı “içe çekilme” ve kendi içinde dış dünyaya karşı meydan okuma edimine dönüşür.

KAYNAKLAR

- Aktaş, Şerif(2009) Şiir Tahlili, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Bauman, Zygmunt(2003)Modernlik ve Müphemlik, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Cöntürk, Hüseyin(2006) Çağının Eleştirisi, Birinci Kitap, YKY, İstanbul.
- Eisenstadt, S.N. (2007) Modernleşme, Değişim ve Başkaldırı, (Çev. Ufuk Coşkun)Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Fischer, Ernst(2010) Sanatın Gerekliliği, (Çev. Cevat Çapan) Payel Yayınları, İstanbul.
- Gasset, Ortega (1999) İnsan ve Herkes, (Çev.Neyyire Gül Işık) Metis Yayınları, İstanbul.
- Giddens, Anthony(1998)Modernliğin Sonuçları, (Çev. Ersin Kuşdil) Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Horkheimer, Max(2008) Akıl Tutulması, (Çev. Orhan Koçak) Metis Yayınları, İstanbul.
- İnce, Özdemir(2011) Şiir ve Gerçeklik, İmge Yayınları, Ankara.
- Kaplan, Mehmet(1990) Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Karaca, Alaattin(2005) İkinci Yeni Poetikası, Hece Yayınları, Ankara.
- Koçak, Orhan(2011) Bahisleri Yükseltmek, Turgut Uyar Şiirinde Kendini Yaratma Deneyimi, Metis Yayınları, İstanbul.
- Oktay, Ahmet(2008) Zamanla Göz Göze: ‘Uzak’larda Yapıldığı Sanılan Bir Şiir’in Arka Fonu, İkinci Yeni Şiir, (Haz. Mehmet H. Doğan) İkaros Yayınları, İstanbul.
- Özcan, Tarık(2005) Şair ve Sözün Mahşeri Oktay Rifat, Akçağ Yayınları Ankara.
- Uyar, Turgut(2009) Büyük Saat, YKY, İstanbul.